

К. Ю. Редько

Про можливості спеціальних економічних зон для відновлення економіки України

Досліджено використання механізму спеціальних економічних зон (СЕЗ) для відновлення постраждалих від війни регіонів (Донецька, Луганська області) та анексованого Криму. Викладено результати анкетування представників адміністрацій областей України, де було створено СЕЗ. Продемонстровано, що помилкові рішення уряду про скасування пільгового режиму оподаткування в СЕЗ призводять до катастрофічних наслідків та підривають можливість запровадження в Україні потужного механізму прискореного розвитку економіки, який успішно застосовується у світі. Зроблено висновок, що використовувати практику СЕЗ в Україні слід з послідовністю та з урахуванням невдалого досвіду попередніх років.

Ключові слова: спеціальні економічні зони, механізм, регіон, інвестиції, пільги.

Постановка проблеми. Зараз в Україні все частіше обговорюється питання про механізми відновлення постраждалих регіонів і виведення економіки з кризи, у тому числі через використання для цього спеціальних економічних зон (СЕЗ). При цьому лунають твердження, що цей механізм не виправдав себе в умовах України. В цьому зв'язку принципово важливо зрозуміти, чому саме він себе не виправдав.

Мета дослідження – продемонструвати, що завдяки використанню механізму СЕЗ можливо відродити постраждалі регіони України та економіку України в цілому.

Виклад основного матеріалу. Впродовж 15 років в Україні застосовувався такий інструмент стимулювання інвестицій на визначених локальних територіях як СЕЗ [1]. Протягом 1995–2000 рр. було створено 12 СЕЗ на локальних територіях у 8 регіонах України. Як свідчить світова практика, відчутний ефект у масштабах країни настає через 10 років після початку їх застосування. В Україні ефективність СЕЗ стала очевидною вже в перше десятиріччя їх функціонування. Проте в наступному періоді відбулося стрімке падіння всіх їхніх соціально-економічних показників. Основною причиною такої динаміки стало помилкове рішення влади про скасування пільгового оподаткування СЕЗ, яке обґрунтовувалось твердженням, що такий захід дасть можливість істотно збільшити надходження до бюджету.

Проте, аналізуючи динаміку податкових надходжень до державного бюджету України

за період до та після скасування пільг, можна побачити, що надходження до зведеного бюджету з податку на прибуток підприємств після 2005 року не тільки не підвищились, а, навпаки, зменшилися, потім після деякого зростання у 2006–2008 роках (що важко пов'язати зі скасуванням пільг) знову почали падати і врешті стабілізувались на рівні, нижчому ніж до скасування пільг [2].

Скасування державної підтримки призвело до катастрофічного зниження ефективності і в технологічних парках практично за всіма показниками (рис. 1, рис. 2).

На думку багатьох фахівців, СЕЗ і території пріоритетного розвитку (ТПР) в Україні виконували радше функцію допоміжного інструменту регіональної політики, аніж роль «локомотива» місцевої економіки. Вони стверджують, що українська влада через СЕЗ і ТПР «заощадила» на розвитку виробничої й соціальної інфраструктур, на витратах, пов'язаних із пропагуванням СЕЗ, розробленням інвестиційних пропозицій, їх презентацією, супроводом інвестиційних проєктів тощо. Такий підхід істотно відрізнявся від «класичних» випадків (Китай, Польща, Туреччина та інші країни) і не сприяв зростанню інвестиційної привабливості українських СЕЗ. У результаті Україна отримала інвесторів «середньої руки», повільне розгортання інвестиційних процесів, поширення тінювих і нелегальних схем діяльності.

Враховуючи, що дискусії з цього питання тривають, ми вирішили з'ясувати думку з

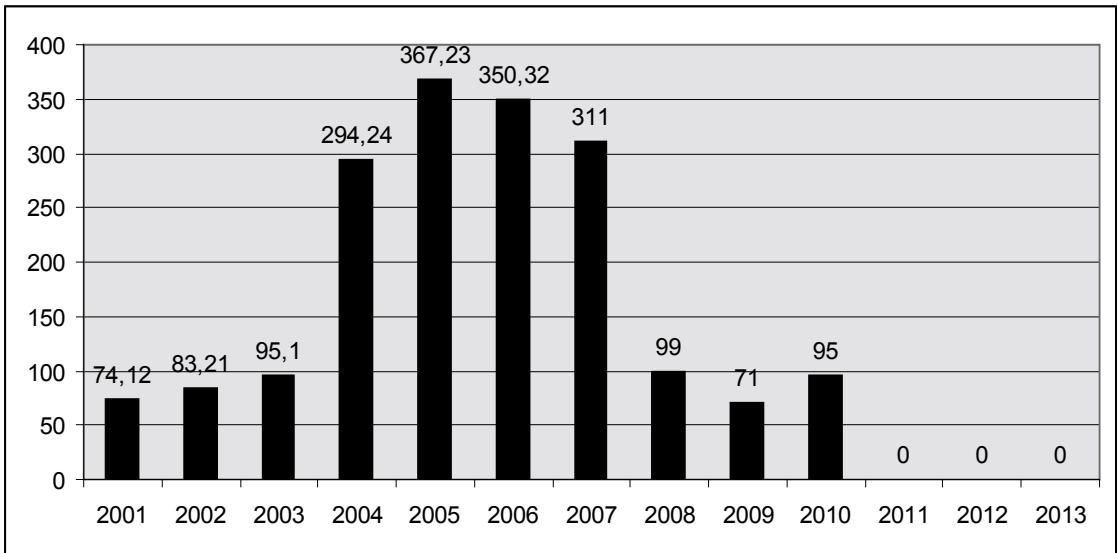

Рис. 1. Експорт інноваційної продукції технологічними парками України, 2001–2013 рр.

Джерело: складено автором на основі [3]

цього питання уряду Автономної Республіки Крим (АРК) та обласних державних адміністрацій областей, в яких було створено СЕЗ. Ми направили анкети (табл. 1) відповідним обласним державним адміністраціям та уряду АРК.

За даними анкетування можна зробити такі висновки:

- Одноставною є думка всіх без винятку опитаних стосовно того, що прийняте у 2005 ро-

ці рішення про скасування пільг для СЕЗ було неправильним.

- Рішення про кардинальну зміну державної політики щодо СЕЗ прийалося не тільки без жодного економічного обґрунтування, а й без жодних консультацій з адміністраціями тих регіонів, де такі зони розташовувались, і фактично всупереч їхній позиції в цьому питанні. Це підтверджує волонтаристський стиль ке-

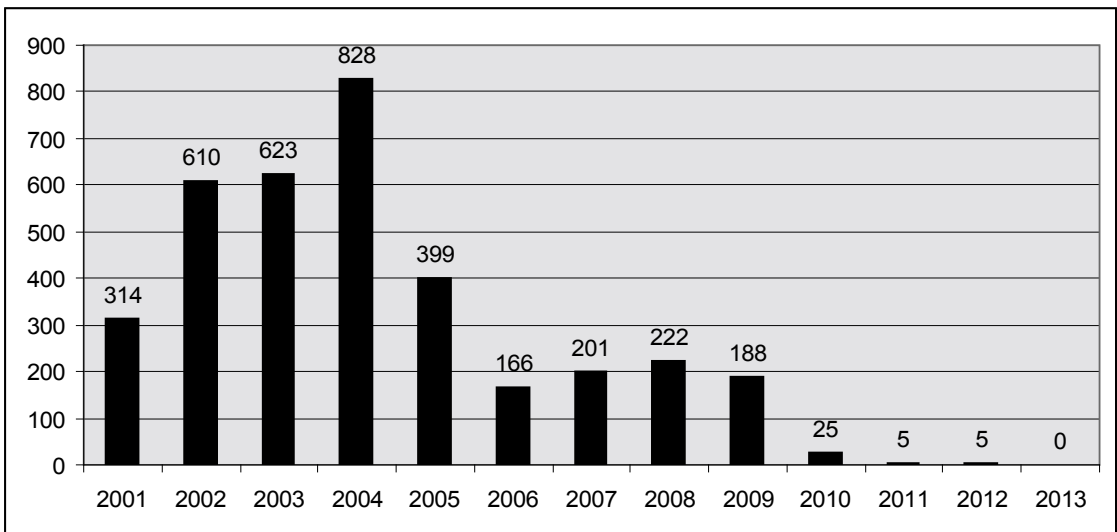

Рис. 2. Створені у технопарках нові робочі місця, 2001–2013 рр.

Джерело: складено автором на основі [3]

Анкета для опитування обласних державних адміністрацій та Автономної Республіки Крим

1. Чи правильним, на Вашу думку, було прийняте у 2005 році рішення про скасування пільг для СЕЗ?		Так	Ні
2. Чи вплинуло це рішення на інвестиційну привабливість Вашого регіону?		Так	Ні
3. Чи виправдовували СЕЗ, створені у Вашому регіоні, Ваші сподівання?	До скасування пільг	Так	Ні
	Після скасування пільг	Так	Ні
4. Чи є у обласної адміністрації можливості стимулювати розвиток СЕЗ?		Так	Ні
5. Які механізми впливу на діяльність СЕЗ з боку обласної адміністрації доцільно було б передбачити на законодавчому рівні?			
6. Чи вважаєте Ви доцільним відновлення пільгового оподаткування суб'єктів СЕЗ?	У варіанті, який був до 2005 року	Так	Ні
	У новому варіанті	Так	Ні
7. Який напрямок розвитку СЕЗ Ви вважаєте найбільш перспективним для свого регіону?	Як форма підтримки депресивної території	Так	Ні
	Як стимулювання розвитку орієнтованого на експорт високотехнологічного виробництва	Так	Ні
8. Що, на Вашу думку, обумовило недостатню ефективність СЕЗ в Україні?	Нестабільність та непрозорість законодавчого регулювання СЕЗ	Так	Ні
	Відсутність чітких вимог до спеціалізації СЕЗ	Так	Ні
	Неякісне планування СЕЗ, а саме:	Так	Ні
	– невдалий вибір місця для СЕЗ	Так	Ні
	– нерационально визначений розмір СЕЗ	Так	Ні

Джерело: [2]

рівництва, характерний для тодішнього уряду, і є ще одним аргументом на користь істотного розширення прав місцевих представницьких органів та структур виконавчої влади. Не викликає сумнівів, що саме вони повинні відігравати значну роль у формуванні таких зон, предметно займатися організацією підтримки їх розвитку та надавати практичну допомогу в оптимізації управління ними.

Ще задовго до трагічних подій, що відбуваються сьогодні в Україні, Центром досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України було розроблено «Концептуальні положення створення на території Автономної Республіки Крим спеціальної (вільної) економічної зони інтенсивного інноваційного розвитку» [4]. У проекті Положень було показано, що Крим має у своєму розпорядженні всі необхідні чинники для різкого підвищення рівня соціально-економічного розвитку, поліпшення умов життя кримчан, підвищення іміджу України на міжнародній арені. Було сформульовано принципи реформування ін-

ституційної системи АРК, обґрунтовано передумови для створення СЕЗ на її території, складено перелік пріоритетних для впровадження у виробництво перспективних видів продукції і технологій, оцінено інвестиційні ризики і можливу результативність кримської СЕЗ порівняно з іншими СЕЗ України.

Для створення на території АРК СЕЗ інтенсивного інноваційного розвитку були всі об'єктивні умови. Але перемогли, на жаль, суб'єктивні чинники. Якби в Криму було реалізовано цю ідею або принаймні розпочалися практичні кроки щодо перетворення економіки Криму на інноваційній основі, то є підстави сподіватись, що результати вигаданого «референдуму» були б іншими, якби не намагалась впливати на кримчан держава «агресор». Анексія Криму продемонструвала крайню уразливість національної безпеки України. Чи зможуть кримчани знову ідентифікувати себе українськими громадянами, залежить зараз не стільки від інформаційної пропаганди, скільки від умов життя для людей в Україні. Якщо вони стануть краще, ніж

в Росії, тоді це вплине на вибір людей значно більше, ніж будь-яка пропаганда [5].

Чи можливо використати СЕЗ для покращення ситуації в Україні? Відповідь, звичайно, так. Світовий досвід підтверджує, що це ефективний механізм стимулювання прискореного економічного розвитку. Особливо актуальним застосування цього механізму може стати для відновлення економіки регіонів, які постраждали від війни на Сході України.

Висновки. Світовий досвід підтверджує, що СЕЗ є досить ефективним механізмом відновлення економіки регіонів, який мож-

на і потрібно використовувати в Україні. Але використовувати з урахуванням сумного досвіду попередніх років і бути послідовними в його реалізації. Основні уроки, які треба врахувати при відновленні СЕЗ в Україні: бути послідовними і не приймати поспішних, економічно не прорахованих рішень; чітко визначати провідні напрямки розвитку кожної СЕЗ, налагодити чіткий контроль за ходом їх реалізації; залучати до СЕЗ достатню кількість передових інвесторів; спростити систему прийняття рішень з питань СЕЗ, позбавити її зайвої бюрократизації.

1. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 року № 2673-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1992. – 50. – с. 676.
2. Попович О. С. До питання про ефективність податкових пільг у спеціальних економічних зонах / О. С. Попович, К. Ю. Редько // Наука та наукознавство. – 2013. – № 1 (179). – С. 31–37.
3. Уханова І. О. Розвиток технопаркових структур в системі забезпечення державної інноваційної політики в Україні : дис. канд. економ. наук: 08.00.03 економіка та управління національним господарством / І. О. Уханова. – Одеса, 2014. – 202 с.
4. Концептуальні положення створення на території Автономної Республіки Крим спеціальної (вільної) економічної зони інтенсивного інноваційного розвитку // Державний комітет України з питань науки, інновацій та інформатизації, Німецьке бюро технічного співробітництва. – Євпаторія, 2010. – 40 с.
5. Маліцький Б. А. Наука, технології, інновації та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти / Б. А. Маліцький. – Київ : КЖД «Софія», 2014. – 56 с.

Одержано 29.03.2015

К. Ю. Редько

О возможностях специальных экономических зон для восстановления экономики Украины

Исследовано использование механизма специальных экономических зон (СЭЗ) для восстановления пострадавших от войны регионов (Донецкая, Луганская области) и аннексированного Крыма. Изложены результаты анкетирования представителей администраций областей Украины, где были созданы СЭЗ. Продемонстрировано, что ошибочные решения правительства об отмене льготного режима налогообложения в СЭЗ приводят к катастрофическим последствиям и подрывают возможность внедрения в Украине мощного механизма ускоренного развития экономики, который успешно применяется в мире. Сделан вывод, что использовать практику СЭЗ в Украине следует последовательно и с учетом неудачного опыта предыдущих лет.

Ключевые слова: специальные экономические зоны, механизм, регион, инвестиции, льготы.